

УДК 330.526.2:316.774(477)

В. А. Петренко,
к. е. н., доц. кафедри економіки,
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Досліджено етапи формування концептуальних засад розвитку підприємств інформаційної галузі. Запропоновано основні принципи формування інформаційної сфери.

Research stages of formation of the conceptual foundations of business information industry. The basic principles of forming the information field.

Ключові слова: концепція, стратегія, засоби інформації, принципи розвитку.

ВСТУП

Розвиток економіки України перебуває під впливом глобалізаційних та інтеграційних процесів. Цей вплив пов'язаний із безперервним упровадженням інновацій у світовому масштабі, поширенням інформаційних та телекомунікаційних технологій, які, проникаючи в усі сфери суспільного розвитку, перетворюються на один із найважливіших чинників економічного зростання. Ці процеси потребують поглибленого аналізу і узагальнення того, що відбувалося і буде відбуватися із інформаційними підприємствами з метою формування концепції їх розвитку та створення на її основі стратегії управління підприємств інформаційної сфери для стабільного і ефективного їх розвитку.

Устремління України до інформаційного світу — об'єктивний процес. Перед країною стоїть нове завдання — будівництво інформаційного суспільства, тобто здобуття вищого соціального рівня. Напрямок досягнення цих цілей чітко не сформований. Чинна нормативно-правова система не завжди адекватна у відповідності до фактичних реалій. Зорієнтована вона на вирішення існуючих проблем без розрахунку на майбутні динамічні зміни, що визначає актуальність тематики та необхідність досліджень цієї проблеми.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Попри наявні проголошені в комплексі законів щодо інформаційної сфери, принципи формування інформаційного простору, сучасне інформаційне суспільство вимагає вироблення концептуальних основ розвитку підприємств інформаційної сфери, що і зумовлює мету дослідження.

РЕЗУЛЬТАТИ

Дослідження показало, що стан розвитку підприємств інформаційної сфери визначається таким чином: сформована і реалізується законодавча база в сфері створення і діяльності інформаційних підприємств; процеси в інформаційній сфері набувають ознак керованості; посилюється інформаційні ринки на регіональних та місцевих рівнях; створюється ринок інноваційних інформаційних технологій і послуг; потребує захисту інформаційна безпека держави; розвивається міжнародне співробітництво в інформаційній сфері.

Концепція управління — це система ідей, принципів,

яких зумовлюють мету функціонування організації, механізми взаємодії суб'єкта та об'єкта управління, характер взаємовідносин між окремими ланками його внутрішньої структури, а також необхідний ступінь урахування впливу зовнішнього середовища на розвиток організації [1; 2].

Головна мета концепції — сприяння встановленню правових норм щодо забезпечення свободи слова, реалізації права на інформацію, поширення інформації та захист інформаційних ресурсів у інтересах гарантування інформаційної безпеки, визначення стратегій формування системи підприємств засобів масової інформації. Економічний розвиток країни неможливий без створення стратегії управління інформаційними підприємствами. Стратегія повинна стати основою для стабільного, поступового розвитку інформаційних підприємств. Зважаючи на важливість концепції, необхідно визначити для неї такий правовий статус, щоб вона стала основою, визначальним напрямком дій органів державної влади. Відповідно до Конституційних норм України органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією межах і відповідно до законів України, тому доцільно напрацювати положення концепції, яка визначила б напрям перспективного розвитку підприємств інформаційної сфери та надати їм статус закону.

Нагальна потреба розробки концепції визначається послідовністю і підпорядкуванням створення нормативних основ. Необхідно спершу розробити та прийняти документ, який окреслив би основні засади державної інформаційної політики, а вже потім (або одночасно) законодавчо закріплювати відповідальність за його реалізацію. Концепція розвитку підприємств інформаційної галузі за час державотворення так і не набула узгодженого змісту та юридично закріпленого статусу. Одночасно із послабленням позицій засобів масової інформації, зокрема телерадіоорганізацій, на внутрішньому просторі був втрачений зовнішньополітичний імідж України. Зацікавленість світу в українських новинах є порівняно невеликою, що підтверджує загальну тенденцію щодо інтенсивності і спрямованості інформаційних потоків між країнами “центру” та “периферії” [3, с. 13]. Такий стан розвитку інформаційних підприємств є наслідком непланомірної державної політики. Головна з причин —

відсутність з послідовного плану розвитку підприємств інформаційної сфери.

Завдяки законотворчій діяльності практично сформувалися основоположні засади державної інформаційної політики. Передусім на основі вивчення законодавчого досвіду демократичних країн і свого власного досвіду та осмислення конкретних процесів суспільного життя. Набуваючи сили конституційних норм, законів і підзаконних актів, вони сприяли оптимізації дій суспільства та держави, підприємств засобів інформації. Залишаючися реальним відображенням конкретних процесів суспільного життя, вони мають ознаки вимог, забезпечують передумови для вибору і прийняття рішень, виходячи із загальнолюдських та національних інтересів. На початку XXI ст. потреба у визначеності будівництва стратегії управління інформаційними підприємствами була визнана фахівцями і вченими Національного інституту стратегічних досліджень Національної академії наук України, Інституту журналістики Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, Українського центру економічних, політичних досліджень ім. Олександра Разумкова [4, с. 51].

Удосконалення законодавчої бази з метою реалізації конституційних прав громадян на свободу слова і інформації можливе завдяки концепції розвитку інформаційних підприємств, яка повинна стати стратегічним документом розвитку підприємств телерадіомовлення [5, с. 10; 6, с. 36—37]. Концепція є результатом пошуку оптимальної форми надзвичайно складних інформаційних відносин між громадянами, суспільством і державою.

У концентрованому вигляді основоположні засади державної інформаційної політики віднайшли своє втілення в проекті “Концепції національної інформаційної політики”, розробленої Державним комітетом телебачення і радіомовлення України. Проект концепції в найбільш згуртованому вигляді увібрав у себе передовсім десятилітній досвід діяльності в телевізійній сфері Національної ради України з питань телебачення та радіомовлення, Держкомтелерадіо України і його попередників [7, с. 472]. Концепція була підготовлена і пройшла громадське обговорення в 2002 р. В них взяли участь представники багатьох громадських державних інститутів, асоціацій, зокрема Інституту стратегічних досліджень, національної Асоціації представників засобів масової інформації, широкої журналістської громадськості, представники Комітету з питань свободи слова, інформації, народні депутати, громадська Експертна рада з питань законодавства і багато інших інституцій.

Структурно Концепція побудована із 11 розділів, основні з яких присвячені складовим інформаційної сфери: засобам інформації, новітнім інформаційним технологіям, видавничій, музейній, архівній і бібліотечній справам, кінематографії, рекламній, виставковій, науково-просвітницькій діяльності. Окремий розділ присвячено засадам інформаційної безпеки [4, с. 56—85].

Концепцією визначено такі основні напрями інформаційної політики: забезпечення конституційних прав громадян на свободу слова і діяльності в інформаційному просторі України; недопущення втручання у зміст та внутрішню організацію інформаційних

процесів; створення розвинутої інформаційної інфраструктури; збереження та ефективне використання державної та комунальної власності на підприємства та інші об'єкти, які визнають об'єктами стратегічного значення; створення умов для розвитку і захисту прав суб'єктів права всіх форм власності на об'єкти національного інформаційного простору; розвиток ринку інформаційних ресурсів. Створення умов для своєчасного, якісного і ефективного інформаційного забезпечення громадян, органів державної влади і місцевого самоврядування; адміністративний, технічний, правовий захист вітчизняного інформаційного продукту; дотримання принципів Європейської конвенції з прав людини та основних свобод; інтеграція України у світовий простір.

Концепцією визначено засади державної політики щодо засобів масової інформації. Вона спрямовується на вдосконалення умов функціонування засобів інформації через поліпшення правового поля, забезпечення вільного доступу всіх політичних сил, у тому числі опозиційних, до засобів масової інформації, недопущення цензури, захист як журналістів, так і громадян, установ та організацій від зловживань працівників ЗМІ, забезпечення прозорості діяльності засобів інформації, запобігання зловживанням правом на свободу інформації, упорядкування національного телерадіоэфіру.

Окрема група положень проекту Закону України “Про Концепцію національної інформаційної політики” не відповідає формату концептуальних положень стратегії. До таких можна віднести: удосконалення нормативно-правових актів з питань діяльності засобів масової інформації; унормування діяльності та розповсюдження продукції зарубіжних засобів масової інформації на території України; впровадження системи заходів, спрямованих на розвиток україномовних засобів масової інформації; сприяння розвитку маркетингових стратегій у діяльності засобів масової інформації; проведення цінової політики, яка забезпечує доступність до засобів масової інформації слабо захищених верств населення, людей з обмеженими фізичними можливостями, жителів віддалених і важкодоступних районів.

Удосконалення нормативно-правових актів — не положення Концепції. Вона повинна була стати в часовому вимірі першоосновою, відправною точкою щодо формування правового поля, в якому діяли б засоби масової інформації. Якщо так сталося, що концепція не була виписана своєчасно, то її головною метою є приведення нормативно-правових актів інформаційних підприємств відповідно до всіх розділів і статей самої концепції. Положення нормування діяльності та розповсюдження продукції зарубіжних засобів масової інформації на території України підкреслює актуальність і складність цього питання, а не пропонує жодних шляхів його вирішення. Так само не наведено жодного механізму, спрямованого на підтримку розвитку україномовних засобів масової інформації. Не визначено, яке співвідношення інформації українською мовою повинна пропонуватися конкретними засобами інформації, щоб їх можна було вважати україномовними. Потрібно застосовувати і механізм підтримки засобів масової інформації, які працюють в місцях компактного проживання інших народностей на території України і

доносять інформацію до них на їх рідній мові. Потребують стимулювання і засоби інформації, які працюють на закордонну аудиторію українців і не тільки (і не обов'язково тільки українською мовою), оскільки вони поширюють знання про Україну, про її культуру, репрезентують її у світі.

Формування основних векторів розвитку мас-медіа повинно відбуватися за умови розробки типологічних концепцій окремих засобів масової комунікації [8, с. 8]. Подібним концепціям державної інформаційної політики притаманна певна “однобокість” та “національний пошук” [9, с. 347]. За часи суверенітету національний медіапростір модифікувався залежно від концептуальних впливів і підходів. Першим був стихійний етап, який позначається і донині. Раціональним етапом є вироблення концепції державної інформаційної політики, в якій простежується французько-німецька правова модель місця ЗМІ в суспільстві. Її недоліком є копія європейської організаційної структури державного управління медіапростором: створення Національної ради з питань телебачення та радіомовлення та Держкомтелерадіо. В доповненні функцій однієї структури завданнями іншої порушується рівновага. Не мають впливу на стабілізацію інформаційної політики і громадські організації.

Аналіз показав, що продовженням формування концептуальних основ розвитку телерадіомовлення в державній його частині стали Програма технічного розвитку державного телебачення і радіомовлення України на період 2002—2010 рр. та Програма науково-технічного розвитку державного телебачення і радіомовлення на 2004—2008 рр., розроблені Держкомтелерадіо.

Спільною метою цих програм є найповніша реалізація завдань, що покладені на систему державного телерадіомовлення згідно із Законом України “Про телебачення і радіомовлення”; забезпечення технічного рівня системи, який відповідає сучасним вимогам, поступова її інтеграція до європейського мовного середовища; мінімізація енергетичних та експлуатаційних витрат на роботу системи; широке представлення України в світі.

Майбутні процеси в економіці України пов'язані із становленням інформаційного суспільства як передумови до наступної стадії розвитку людства, технологічною основою якої є індустрія створення, обробки і передачі інформації. Державі в цих процесах належить провідна роль в координації діяльності різних суб'єктів, в забезпеченні прогресу демократії, в сприянні інтеграції. Концепція інформаційного суспільства повинна стати основою до забезпечення міцності та стабільності України.

Існує багато точок зору на шляхи досягнення розвинутої економічної системи країни, напрями вдосконалення управління підприємствами телерадіомовлення. Ще на початку 90-х років в існувало розуміння того, що потрібно прийти до власної, єдиної, узгодженої стратегії будівництва сфери медіа-підприємств України. Але попри цілу низку штучно створених перешкод так і не було прийнято Концепції.

Становлення і подальший розвиток підприємств телебачення і радіо визначатимуться чисельною кількістю факторів, і щоб цей процес набув характеру плановості в розробці засад управління, необхідно сформувати

стратегічні положення розвитку інформаційних підприємств на таких принципах:

- не прийняття комерціалізації для суспільного мовлення;
- інформаційні продукти і послуги повинні бути максимально доступними кожному члену суспільства;
- наявність системи уніфікованого контролю;
- інформаційне наповнення повинно відрізнятися високими стандартами якості, пропонувати найкращі доробки інформаційного продукту.

ВИСНОВОК

Економічний розвиток країни неможливий без визначення концептуальних основ діяльності підприємств інформаційної галузі та створення стратегії управління на державному рівні. Стратегія повинна стати основою для реалізації комплексу заходів виходу інформаційних підприємств з фінансово-економічної кризи. Метою стратегії є вдосконалення управління підприємствами засобів масової інформації як важливої передумови надання широких верствам населення інформаційних послуг та продуктів з метою максимального задоволення їх інформаційних потреб.

Визначений тематичний напрям потребує подальших досліджень в частині розшарування його на окремі складові, які відповідали б мікро- та макроекономічним об'єктам, формам власності, приналежності ринкам і т.п. з метою деталізації концептуальних основ розвитку інформаційної галузі та її суб'єктів.

Література:

1. Закон України “Про інформацію” // Відомості Верховної Ради. — 1992. — № 48. — С. 1447—1462.
2. Закон України “Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні” // Відомості Верховної Ради. — 1993. — № 1. — С. 2—15.
3. Пантелеймонов О.Є. Діяльність інформаційних агентств світу в умовах формування глобального комунікаційного простору: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата політ. наук: спец. 23.00.03 “Політична культура та ідеологія” / О.Є. Пантелеймонов. — К., 2003. — 20 с.
4. Чиж І.С. Україна: шлях до інформаційного суспільства / Чиж І.С. — К.: Либідь, 2004.
5. Климчук Б.П. Свобода і залежність мас-медіа / Климчук Б.П. // Матеріали науково-практичної конференції “Свобода слова і засоби масової інформації в демократичній державі” 15—16 серпня 2001 р. — Луцьк: Вісник и К, 2001. — С. 3—14.
6. Приступенко Т.О. Правове регулювання інформаційного простору України / Т.О. Приступенко // Вісник Дніпропетровського університету, Літературознавство. Журналістика. — Д.: Вид-во Дніпропетровського ун-ту, 2003. — Вип. 6. — С. 32—39.
7. Українське телебачення: вчора, сьогодні, завтра / [С.О. Абрамов, В.О. Горобізов, В.А. Петренко та ін.]. — К.: ДП “Видавництво і друкарня “Таврида”, 2006. — 648 с.
8. Демченко В.Д. Основні тенденції формування і функціонування сучасних ЗМК в Україні / Демченко В.Д. // Вісник Дніпропетровського університету,